

Sygn. akt IV CSK 149/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Agnieszka Piotrowska
SSN Marta Romańska

w sprawie z powództwa A. Ł., K. Ł. i P. Ł.
przeciwko "(...)" Towarzystwu Ubezpieczeń Spółce Akcyjnej (...) w W.
o odszkodowanie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 31 maja 2019 r.,
skargi kasacyjnej powodów K. Ł. i P. Ł.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 29 listopada 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

- 1. uchyla zaskarżony wyrok w punkcie II (drugim) w zakresie, w którym została częściowo oddalona apelacja powodów K. Ł. i P.Ł. oraz w punkcie III (trzecim) w zakresie rozstrzygającym o kosztach postępowania apelacyjnego pomiędzy powodami K. Ł. i P. Ł. a stroną pozwaną;**
- 2. zmienia wyrok Sądu Okręgowego w B. z dnia 10 kwietnia 2017 r., sygn. akt I C (...) w ten sposób, że:**
 - punktowi II (drugiemu) nadaje brzmienie:**

"zasądza od strony pozwanej "(...)" Towarzystwa Ubezpieczeń S.A. (...) w W. na rzecz powodów K. Ł. i P. Ł. dalsze kwoty po 50 000 (pięćdziesiąt tysięcy) zł, z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 10 kwietnia 2017 r. do dnia zapłaty, a w pozostałym zakresie powództwa oddala";

- w punkcie III (trzecim) kwoty 2 500 (dwa tysiące pięćset) zł podwyższa do kwot 5 000 (pięć tysięcy) zł;

- punktowi V (piątemu) nadaje brzmienie:

"zasądza od strony pozwanej na rzecz powodów K. Ł. i P. Ł. kwoty po 7 217 (siedem tysięcy dwieście siedemnaście) zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego";

3. zasądza od strony pozwanej na rzecz powodów K. Ł. i P. Ł. kwoty po 5 200 (pięć tysięcy dwieście) zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego;

4. oddala skargę kasacyjną w pozostałej części;

5. zasądza od strony pozwanej na rzecz powodów K. Ł. i P. Ł. kwoty po 4 300 (cztery tysiące trzysta) zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Powodowie A. Ł., K. Ł. i P. Ł. w pozwach skierowanych przeciwko (...) Towarzystwu Ubezpieczeń S.A. (...) w W. domagali się zasądzenia kwot po 100 000 zł na rzecz każdego z nich z ustawowymi odsetkami od dnia 9 lipca 2013 r. tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenia sytuacji życiowej w związku ze śmiercią w wypadku komunikacyjnym (którego sprawca był ubezpieczony od odpowiedzialności cywilnej u strony pozwanej) ich odpowiednio męża i ojca L. Ł.

Wyrokiem z dnia 10 kwietnia 2017 r. Sąd Okręgowy w B. zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki A. Ł. kwotę 75 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 10 kwietnia 2017 r. do dnia zapłaty, a na rzecz powodów K. Ł. i P. Ł. kwoty po 50 000 zł, z ustawowymi odsetkami od dnia 10 kwietnia 2017 r. do dnia zapłaty, zaś w pozostałym zakresie powództwa oddalił i rozstrzygnął o kosztach procesu.

W uzasadnieniu ustalił, że w dniu 28 maja 2013 r. na drodze relacji W. – B., w pobliżu miejscowości Z.-K., w wyniku niezachowania należytej ostrożności przed i w trakcie manewru wyprzedzania ciągnika siodłowego z naczepą przez kierowcę samochodu osobowego P., doszło do wypadku, w którym zginął L. Ł. będący jego pasażerem. W chwili wypadku L. Ł. miał 38 lat. Pracował razem ze swoim bratem w gospodarstwie rolnym i podlegał rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu, a także pracował dorywczo w ramach prac sezonowych w Niemczech. Wcześniej, w latach 2006 - 2011 prowadził działalność gospodarczą w formie spółki cywilnej - stację autogazu, uzyskując zróżnicowane dochody, ale również i straty. Mianowicie, w 2006 r. osiągnął dochód w kwocie 13 009,81 zł, w 2009 r. w kwocie 581,14 zł, w 2011 r. w kwocie 4 881,20 zł, a w 2008 r. i 2010 r. poniósł straty odpowiednio w kwotach 2 130,13 zł i 1 465,79 zł. Z uwagi na zadłużenie spółki na przełomie 2011 i 2012 r. formalnie zaprzestał prowadzenia tej działalności. Pomimo wyrejestrowania działalności nadal jednak faktycznie współuczestniczył w jej prowadzeniu.

W chwili wypadku zmarły pozostawał w związku małżeńskim z powódką od 9 lat, z rozdzielnością majątkową. W 2006 r. małżonkowie kupili własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego w B. o powierzchni 32,3 m² za kwotę 68 000 zł. Następnie mieszkanie to w 2010 r. sprzedali, a w jego miejsce zakupili większe, o powierzchni 50 m². Według zapisów aktu notarialnego wyłączną właścicielką była powódka. Związane to było z ryzykiem odpowiedzialności L. Ł. z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. Na zakup tego mieszkania powódka zaciągnęła kredyt w kwocie około 180 000 zł. W 2009 r., małżonkowie rozpoczęli budowę domu mieszkalnego w J. na darowanej przez rodziców powódki działce. Oprócz tego rodzice męża darowali jej 3 hektarową część gospodarstwa rolnego, którego ona nie może wykorzystywać, gdyż w siedliskowej części mieszkają teściowie i inni członkowie rodziny zmarłego męża. Dom nie został wykończony, stoi pusty, bowiem powódka nie ma środków na jego utrzymanie. W związku z czym, powódka darowała 4/10 części udziału w tej nieruchomości swojej siostrze przebywającej za granicą w zamian za ponoszenie wszelkich kosztów utrzymania tego domu.

W październiku 2010 r. powódka kupiła nowy samochód O. za kwotę 104 600 zł. Małżonkowie mieli również ciągnik U. z 1981 r. oraz skuter zakupiony w 2011 r. o wartości 1 499 zł

Powódka od 2008 r. prowadziła działalność gospodarczą, uzyskując w latach 2008-2009 dochody po 35 000 - 40 000 zł rocznie. W 2010 r. poniosła stratę w kwocie 37 000 zł. Ze stratą prowadziła działalność także w latach 2011 - 2012. W maju 2012 r. została przyjęta do policji i rozpoczęła odbywanie stażu, najpierw w szkole w S., a następnie w P. Od lutego 2013 r. rozpoczęła służbę w B. Pisała doktorat. Dochody z pracy w policji były jej głównym dochodem. Obecnie jest to kwota 2 480 zł netto.

W okresie szkolenia powódka przebywała faktycznie poza B., a dziećmi zajmował się jej mąż L. Ł., przygotowując posiłki i zaprowadzając synów do przedszkola oraz szkoły. Powód K. Ł. w chwili śmierci ojca miał 8 lat, a P. Ł. 4 lata. Po śmierci ojca powodowie P. i K. Ł. otrzymują po połowie rentę rodzinną, która łącznie wynosi kwotę 723 zł miesięcznie.

Powódka z dochodów własnych i dzieci spłaca kredyt mieszkaniowy w kwocie po 900 zł miesięcznie; koszty utrzymania mieszkania wynoszą około 500 zł. Powódce pomagają finansowo rodzice oraz teściowie.

Powódka miała w mężu duże wsparcie zarówno fizyczne, jak i bytowe. To on zajmował się dziećmi, robił zakupy, pomagał we wszystkich pracach domowych, natomiast ona mogła zająć się karierą zawodową. Dawał jej też duże poczucie bezpieczeństwa, o wszystkim rozmawiali i razem podejmowali decyzje. Po śmierci męża sprzedała prawo do działki ogrodowej za kwotę 700 zł oraz samochód O. za kwotę 23 000 zł.

Wyrokiem z dnia 22 stycznia 2016 r. Sąd Okręgowy w B. zasądził na jej rzecz zadośćuczynienie pieniężne w związku ze śmiercią męża w kwocie 75 000 zł, z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania. W wyniku apelacji powódki Sąd Apelacyjny zasądził ustawowe odsetki od dnia 9 lipca 2013 r.

Sąd pierwszej instancji stwierdził, że ustalony stan faktyczny sprawy uzasadnia przyjęcie, iż skutek śmierci L. Ł. doszło do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej powodów. Zmarły był ważną postacią życia rodzinnego, gdyż na nim głównie spoczywał obowiązek opieki nad małoletnimi dziećmi, który obecnie

cięży wyłącznie na powódce. Zmarły miał dochody, które były przeznaczone na utrzymanie całej rodziny. Dochody te uzyskiwał z pracy w gospodarstwie rolnym oraz z wyjazdów zagranicznych; handlował samochodami i prawdopodobnie uzyskiwał też dochody z pracy w stacji auto-gaz, mimo formalnego wyrejestrowania swojej działalności gospodarczej. Obecnie rodzina zmarłego utrzymuje się jedynie z dochodu powódki w kwocie około 2 500 zł miesięcznie i niewielkiej rolniczej renty rodzinnej. Mimo, iż z deklaracji podatkowych zmarłego wynika, że jego dochody nie były wysokie, to jednak małżonkowie mogli pozwolić sobie na zakup dość drogiego samochodu, budowę domu i zmianę mieszkania na większe. To wskazuje, że jego faktyczne dochody były znaczne.

Powodowie K. i P. Ł. wraz z śmiercią ojca utracili powszechnie w prawidłowo funkcjonujących rodzinach wsparcie rodziców przy wchodzeniu w dorosłość i usamodzielnianiu się, jak np. zwyczajowe finansowanie wesela, darowizny na zakup pierwszego mieszkania, czy chociażby samochodu, nauki dziecka poza miejscem zamieszkania. Takiego wsparcia małoletnim powodom zabraknie w przyszłości. Stąd też ich sytuacja rodzinna w porównaniu do rówieśników, mających oboje rodziców, uległa wskutek śmierci ojca istotnemu pogorszeniu, a to uzasadnia odszkodowanie na podstawie art. 446 § 3 k.c. w kwotach po 50 000 zł.

W wyniku apelacji powodów Sąd Apelacyjny w (...) zaskarżonym wyrokiem zmienił wyrok Sądu Okręgowego jedynie w zakresie daty początkowej naliczania odsetek, zasądzając je od dnia 9 lipca 2013 r., a w pozostałej części ich apelację oddalił. Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji, zaś modyfikacja rozstrzygnięcia dotyczyła jedynie daty, od jakiej powinny zostać zasądzone ustawowe odsetki od należności głównej.

W skardze kasacyjnej powodowie zaskarżyli wyrok Sądu drugiej instancji w zakresie, w jakim oddalił ich apelację i domagali się jego uchylenia oraz zmiany wyroku Sądu Okręgowego przez uwzględnienie powództw w całości, ewentualnie uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania. Zarzucili naruszenie prawa materialnego, tj., art. 446 § 3 k.c. polegające na oczywiście nieodpowiedniej ocenie przyjętych kryteriów ustalania wysokości stosownego odszkodowania w odniesieniu do ustalonej podstawy faktycznej rozstrzygnięcia skutkującej uznaniem, iż zasądzone kwoty są

odpowiednie do zakresu i stopnia pogorszenia się ich sytuacji rodzinnej i majątkowej, podczas gdy prawidłowa ocena tych kryteriów prowadzi do wniosku, iż zakres i stopień znacznego pogorszenia się sytuacji rodzinnej i majątkowej powodów wskazuje na zasadność ustalenia stosownego odszkodowania na poziomie po 100 000 zł dla każdego z nich.

Skarga kasacyjna powódki A.Ł. została odrzucona prawomocnym postanowieniem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 12 lutego 2018 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W związku z wprowadzeniem do systemu prawnego art. 446 § 4 k.c. przewidującego zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę wskutek śmierci osoby najbliższej, nie ma podstaw do uznawania, że stosownym odszkodowaniem z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej (art. 446 § 3 k.c.) objęte są także niekorzystne zmiany w sferze dóbr niemajątkowych najbliższych członków rodziny osoby zmarłej. Roszczenie odszkodowawcze z art. 446 § 3 k.c. kompensuje tylko szkodę majątkową, a szkoda niemajątkowa może w nim znaleźć odbicie jedynie pośrednio, o tyle tylko, o ile wywołuje lub zwiększa zakres szkody majątkowej (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 2011 r., III CSK 279/10, OSP 2012, nr 4, poz. 44, z dnia 20 sierpnia 2015 r., II CSK 594/14, nie publ.). Natomiast przy ustalaniu tego odszkodowania podlegają rozważeniu inne czynniki niematerialne, nie podlegające uwzględnieniu w ramach zadośćuczynienia z art. 446 § 4 k.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2014 r., III CSK 193/13, nie publ.).

Odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c. obejmuje te elementy szkody, które nie ulegają uwzględnieniu przy zasądzeniu renty, o której stanowi art. 446 § 2 k.c. Są to szeroko pojęte szkody majątkowe, często nieuchwytne lub trudne do obliczenia, prowadzące do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej osoby najbliższej (zob. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 października 1970 r., III PZP 27/70, OSNCP 1971, nr 7-8, poz. 120). Znaczne pogorszenie sytuacji życiowej, o którym mowa w art. 446 § 3 k.c., obejmuje wszelkie niekorzystne zmiany bezpośrednio w sytuacji materialnej najbliższych członków rodziny zmarłego, jak też zmiany w sferze dóbr niematerialnych, ale wyłącznie takie, które rzutują na ich sytuację materialną, przy

czym pogorszenie sytuacji życiowej polega nie tylko na pogorszeniu obecnej sytuacji materialnej, lecz także na utracie realnej możliwości polepszenia warunków życia w przyszłości (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 1969 r., II CR 114/69, OSNCP 1970, nr 7-8, poz. 129). W przypadku dziecka, do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej prowadzi przede wszystkim utrata osobistych starań rodzica o jego utrzymanie i wychowanie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 1968 r., I CR 654/67, OSNCP 1969, nr 1, poz. 14); chodzi więc o niemożność uwzględnienia przy wymiarze renty świadczeń zmarłego rodzica spełnianych ponad obowiązek alimentacyjny, niemożność skorzystania z możliwości majątkowych zmarłego gdyby żył, w tym wsparcia materialnego w starcie w dorosłe życie, a także konsekwencje utraty rodzica, który współdziałał w wychowaniu i pieczy nad dzieckiem. Ocena zakresu pogorszenia sytuacji życiowej członka rodziny, nie może się odnosić tylko do stanu z dnia śmierci poszkodowanego, ale musi prowadzić do porównania hipotetycznego stanu odzwierciedlającego sytuację, w jakiej w przyszłości znajdowałby się bliski zmarłego, do sytuacji w jakiej znajduje się w związku ze śmiercią poszkodowanego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2018 r., IV CSK 76/17, nie publ.).

Szczególny charakter szkody rekompensowanej stosownym odszkodowaniem oznacza potrzebę daleko idącej indywidualizacji zakresu świadczeń przysługujących na podstawie art. 446 § 3 k.c., bowiem rozmiar stosownego odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej jest uzależniony od sytuacji majątkowej i życiowej rodziny, statusu majątkowego zmarłego i jego możliwości zarobkowych. Jednak sądy powinny w miarę możliwości dokonywać jednolitej oceny zbliżonych stanów faktycznych, podobnie jak to ma miejsce w odniesieniu do zadośćuczynień zasądzanych na podstawie art. 446 § 4 k.c., na co wielokrotnie zwracano już uwagę w orzecznictwie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2015 r., III CSK 173/14, nie publ., z dnia 15 maja 2015 r., V CSK 493/14, nie publ. i z dnia 7 kwietnia 2017 r., V CSK 448/16; por. też uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 lutego 2005 r., SK 49/03, OTK-A 2005, nr 2, poz. 13 oraz uzasadnienie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 19 lipca 2018 r. w sprawie nr 58240/08 Sarishvili-Bolkvadze przeciwko Gruzji).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalili się także poglądy, że prawidłowa wykładnia określenia „stosowne odszkodowanie” w rozumieniu art. 446 § 3 k.c. powinna uwzględniać także wartość ekonomiczną odszkodowania. Musi ono wyrażać taką kwotę, która odczuwalna jest jako realne, adekwatne przysporzenie zarówno przez uprawnionego, jak i z obiektywnego punktu widzenia uwzględniającego ocenę większości rozsądnie myślących ludzi (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2004 r., IV CK 445/03, M. Prawn. 2006, nr 6, str. 315 i z dnia 11 lipca 2012 r., II CSK 677/11, nie publ.).

Sąd obu instancji na uzasadnienie zasądzenia na rzecz powodów K. Ł. i P. Ł. kwot po 50 000 zł wskazały, że wraz z śmiercią ojca utracili oni powszechne w prawidłowo funkcjonujących rodzinach wsparcie rodziców przy wchodzeniu w dorosłość i usamodzielnianiu się, jak np. zwyczajowe finansowanie wesela, darowizny na zakup pierwszego mieszkania, czy chociażby samochodu, nauki dziecka poza miejscem zamieszkania. Natomiast pominęły, że z uwagi na wiek małoletnich powodów (4 i 8 lat), wiek zmarłego (38 lat), a także prawidłowe relacje rodzicielskie zmarłego ojca z synami, jak w typowej normalnie funkcjonującej rodzinie, w kontekście zaangażowanie zmarłego w zapewnianie rodzinie dobrobytu, istotne pogorszenie sytuacji życiowej małoletnich powodów wiąże się przede wszystkim z utratą osobistych starań zmarłego o ich utrzymanie i wychowanie, w zakresie tych elementów majątkowych, które nie stanowią składników renty. Przez pryzmat zapobiegliwości i wkładu zmarłego w wychowanie małoletnich powodów i faktycznych tego efektów, nie mają decydującego znaczenia deklarowane przez zmarłego organom podatkowym wyniki jego działalności gospodarczej. Niewątpliwym jest, że małoletni powodowie, ze strony zmarłego ojca mogli liczyć na wsparcie materialne nie mniejsze, niż w przeciętnej polskiej rodzinie. W konsekwencji, stosownym odszkodowaniem w okolicznościach sprawy, w odniesieniu do obu powodów, uwzględniającym zasadę pełnego odszkodowania i jego funkcję kompensacyjną, a także wszystkie kryteria brane pod uwagę przy ocenie pogorszenia sytuacji życiowej osoby najbliższej, w tym trudno wymierzalne wartości ekonomiczne, będą kwoty po 100 000 zł. Niezależnie od powyższych uwag, należy zwrócić uwagę, że w zbliżonych okolicznościach faktycznym Sąd Najwyższy w sprawie IV CSK 76/17, określił wysokość odszkodowania z tytułu

znacznego pogorszenia sytuacji życiowej siedmioletniego dziecka (mającego młodszą siostrę) wskutek utraty matki (która pomagała mężowi w prowadzeniu działalności gospodarczej) w wypadku samochodowym na kwotę 100 000 zł.

W konsekwencji, orzekając reformatoryjnie, Sąd Najwyższy zasądził na rzecz małoletnich powodów dodatkowo kwoty po 50 000 zł, ponad już zasądzone, z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania przez Sąd pierwszej instancji.

W orzecznictwie, na gruncie roszczeń o zadośćuczynienie, przyjmuje się, że jeżeli zobowiązany do spełnienia świadczenia z tytułu zadośćuczynienia pieniężnego nie spełnia świadczenia w terminie ustalonym zgodnie z art. 455 k.c., bądź wynikającym z przepisu szczególnego (tj. art. 14 ust. 1, czy art. 109 ust. 1, mającej zastosowanie w tej sprawie ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych, jedn. tekst: Dz. U. z 2018 r., poz. 473, ze zm.), poszkodowany może żądać zapłaty odsetek ustawowych od dnia opóźnienie poczynszy od upływu tego terminu, w zakresie w jakim zasądzone na jego rzecz zadośćuczynienie należało mu się już w tym dniu. Jeżeli zaś sąd ustali, że żądane zadośćuczynienie w całości lub w części odpowiada rozmiarowi krzywdy istniejącej dopiero w chwili wyrokowania, uzasadnione jest zasądzenie odsetek od całości lub części tego świadczenia od tej daty (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2011 r., I CSK 243/10, nie publ., z dnia 8 marca 2013 r., III CSK 192/12, nie publ., z dnia 3 marca 2017 r., I CSK 213/16, nie publ.).

Podobne zasady obowiązują w odniesieniu do roszczenia odszkodowawczego z art. 446 § 3 k.c.

Z uwagi na to, że całokształt okoliczności, mających wpływ na pełny rozmiar odszkodowania, został ujawniony w toku postępowania sądowego, co znalazło wyraz w wynikach postępowania dowodowego i ustaleniach faktycznych Sądu pierwszej instancji, ustawowe odsetki od podwyższonych kwot zostały zasądzone od dnia wyrokowania przez Sąd pierwszej instancji. Dlatego w zakresie, w jakim powodowie domagali się zasądzenia ustawowych odsetek od kwoty odszkodowania przekraczającej 50 000 zł, czyli od 50 000 zł (100 000 - 50 000 zł) od dnia 9 lipca 2013 r. do dnia wyrokowania przez Sąd pierwszej instancji, powództwa, apelacja i skarga kasacyjna podlegały oddaleniu.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c., a o kosztach postępowania za obie instancje i postępowania kasacyjnego zgodnie z art. 100 zd. 2 k.p.c. w zw. zw. z art. 398²¹ k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c., mając na uwadze okoliczność, iż oddalenie powództw, apelacji powodów i ich skargi kasacyjnej nastąpiło w nieznacznej części, bo jedynie w zakresie części należności odsetkowej.

W związku z tym, że Sąd pierwszej instancji o kosztach procesu orzekał odrębnie w odniesieniu do poniesionych opłat sądowych od pozwu (pkt III) i kosztów zastępstwa procesowego (pkt V), orzekając reformatoryjnie należało w pkt III podwyższyć zasądzone na rzecz powodów kwoty po 2 500 zł do kwot po 5 000 zł (powodowie uiścili opłaty sądowe od pozwów w kwotach po 5 000 zł k. 6 i 57). Natomiast w pkt V należało zasądzić na ich rzecz pełne koszty zastępstwa procesowego, przy uwzględnieniu dat wniesienia pozwów – wrzesień 2016 r. (§ 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie Dz. U. 2015, poz. 1800, ze zm. w zw. z § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie opłat za czynności adwokackie, Dz. U. 2016, poz. 1668), przy uwzględnieniu opłat od pełnomocnictw.

W przypadku kosztów postępowania apelacyjnego na rzecz powodów należało zasądzić kwoty po 5 200 zł, obejmujące opłaty od apelacji (po 2 500 zł od dochodzonych kwot po 50 000 zł, k. 197) oraz koszty zastępstwa procesowego w kwotach po 2 700 zł, mając na uwadze datę wszczęcia postępowania apelacyjnego (§ 2 pkt 5, § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie Dz. U. 2015, poz. 1800, ze zm. w zw. z § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie opłat za czynności adwokackie, Dz. U. 2016, poz. 1668).

Na koszty postępowania kasacyjnego składają się kwoty po 4 300 zł, obejmujące opłaty od skargi kasacyjnej po 2 500 zł (k. 245) i koszty zastępstwa procesowego po 1 800 zł (§ 2 pkt 5, § 10 ust. 4 pkt 2 cyt. rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w zw. z § 2 cyt. rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r.).

